

pablo pikaso

gernika

Pol Elijar

POBEDA GERNIKE

- 1
Lepi svet zidina
Rudnika i poija
- 2
Lica lepa u vatri lica lepa na zimi
U bedi u noći punoj povreda i udaraca
- 3
Lica lepa za sve
Evo praznine koja vas gleda
Vaša smrt služiće za primer
- 4
Smrt oboreno srce
- 5
Naplatili su vam hleb
Nebo zemlju san
I bedu
Vašeg života
- 6
Govorili su da žele dobru inteligenciju
Racionirali jake osuđivali lude
Delili milostinjnu cepali paru nadboje
Pozdravljali leševe
Satirali se od učtivošći
- 7
Oni su istrajni oni su preuveličeni oni nisu
od našeg sveta
- 8
Zene deca imaju isto blago
Zeleno lišće proleća i čisto mleko
I istrajnost
U čistim očima
- 9
Zene deca imaju isto blago
U očima
Ljudi ih brane kako mogu
- 10
Zene deca imaju iste crvene ruže
U očima
Stoako pokazuje svoju krv
- 11
Strah i hrabrost života i smrti
Smrt tako teška i tako laka
- 12
Ljudi za koje je ovo blago ispevano
Ljudi za koje je ovo blago sazidano
- 13
Realni ljudi za koje beznade
Hrani vatru što proždire nadu
Otvorimo zajedno poslednji pupoljak budućnosti
- 14
Parije smrt zemlja gnusoba
Naših neprijatelja imaju monotonu
Boju naših noći
Naše će biti pravo

Preveo Petar Vujičić

vladimir majakovski
pikaso

Da bi se shvatile stvarne pokretačke snage ovog ili onog pravca, ovog ili onog umetnika treba proći zakulisnu laboratoriju-ateljee. Ovdje je traženje, ovdje se pronalaze pravci, ovdje se u pojedinim linijama, u pojedinim potezima mogu još naći elementi revolucionarne umetnosti, koju odmah izvan vrata ateljea brižljivo obrazuje ukus Salona, ukus kupca. Ovdje je prava borba umetnika, borba pravaca...

Prvi atelje u koji treba poći u Parizu, to je naravno atelje Pikasa. Ovo je najveći slikar i po svome zamahu i po značaju koji ima u svetskom slikarstvu. Usred stana, u kom su izveštane slike koje odavno po fotografijama poznajemo, zdepasti, namršteni, energični Španac. Karakteristično je i

za njega i za druge umetnike kod kojih sam bio, strasna ljubav prema Rusou. Na svim zidovima vise njegove slike. Očigledno, oko izveštanog Francuza traži odmora na ovim apsolutno iskrenim, apsolutno jednostavnim tvorevinama. Jedno pitanje me veoma interesuje — pitanje o Pikasovom povratku klasicizmu. Sećam se da su u nekim ruskim časopisima bili objavljeni Pikasovi poslednji crteži s potpisom: „Povratak klasicizmu“. U člancima se objašnjavalo da, ako je takav novator kao što je Pikaso napustio svoje „nastranosti“, onda zašto kod nas u Rusiji nekakve odbačene ljude još interesuju nekakve površine, nekakve forme, neke boje, a neće jednostavno i savesno da pređu na kopiranje prirode.

Pikaso pokazuje svoj atelje. Mogu da odbacim strahovanja. Nikakvog povratka nekakvom klasicizmu nema kod Pikasa. Njegov atelje pun je najrazličitijih ostvarenja, počevši od najrealnije scene plavičastog s ružičastim, sasvim drvnog

antičkog stila, završujući konstrukcijom lima i žice. Pogledajte ilustracije: devojčica potpuno sjerovska. Zenski portret grubo-realističan i stara raščlanjena violina. I sve ove tvorevine označene su jednom godinom. Njegova velika takozvana realistična platna, ove žene s ogromnim oblim rukama odisa nisu povratak klasicizmu, a ako baš hoćete da upotrebite reč „klasicizam“ — utvrđivanje novog klasicizma. Ne kopiranje prirode, nego preobražaj celokupnog prethodnog kubističkog proučavanja njenog...

Gledam katalog ruske umetničke izložbe u Berlinu koji se povlačio po njegovom stolu. Pitam: zar vas zadovoljava da ponovo, po hiljaditi put raščlanite violinu da biste kao rezultat napravili violinu od pleha na kojoj se ne može svirati, koju čak ne kupuju i koja je samo određena da visi i radi uživanja umetnikovih očiju? Evo u katalogu Rusa Tatli- na. On već odavno zove umetnike da pređu, ali ne da bi savijali fini lim i gvozdje, nego da bi sve ovo gvozdje koje sada daje neukusne građevine, oblikovali.

— Zašto — pitam — ne prenesete svoje slikarstvo makar na fasadu vašeg parlamenta? Ozbiljno, družje Pikaso, tako će biti vidljivije. Pikaso čuteći vrti glavom. — Vama je dobro, vi nemate narednike gospodina Porenkara. — Pijunite na narednike — savetujem mi — uzмите noću kofe s bojama i podite mirno da dekorisete. Kod nas su već dekorisali Stranši!

Oči žene gospodina Pikasa, koja tako malo veruje u mogućnost ostvarenja moga predloga, ipak se lako boja užasom. Ali smirena poza Pikasa, koji se očevitno već pomirio s tim da osim slike ništa drugo neće raditi, umiruje „svakodnevno življenje“.

(1923)

Preveo Dejan Poznanović

evgenij zamjatin

o književnosti, revoluciji i entropiji

Da neko iznenada upita: Šta je to revolucija? Odgovoriće nam na način „Luj XIV-og“: revolucija — to smo mi, odgovoriće nam kalendarski: mesec i dan, odgovoriće: po azbuci. A ako se od azbukice pređe na slogove, onda evo:

Dve mrtve, tamne zvezde sudaraju se u nečujan, zvučni grohot i pale novu zvezdu: to je revolucija. Molekul se otirne sa svoje staze, prodire u susednu atomsku vasionu i rađa novi hemijski element: to je revolucija. Lobačevski jednom knjigom cepa zidine hiljadugodišnjeg Euklidovog sveta da otvori put u beskrajne neuklidove predele: to je revolucija.

Revolucija je — svuda, u svemu, ona je beskrajna, poslednje revolucije nema, nema poslednjeg broja. Socijalna revolucija je samo jedan od bezbrojnih brojeva: zakon revolucije nije socijalan, on je nezizmerno viši — to je zakon kosmički, univerzalni, zakon isti onakav kao što je zakon o održavanju energije, o dohranjavanju energije (entropiji). Jednom će biti utvrđena tačna formula zakona revolucije. I u toj formuli će biti brojne veličine: nacije, klase, zvezde i — knjige.

Purpuran je, ognjen i smrtonosan zakon revolucije, ali ta smrt nosi začetak novog života, zvezde. I hladan je, plavičast kao led, kao ledeni, beskrajni međuplanski prostori — zakon entropije. Purpurni pla-

men tu postaje ružičast, ujednačen, topao, ne smrtonosan, već udoban, sunce stari i pretvara se u planetu koja je pogodna za drumove, trgovine, krevete, prostitutke i damnice: to je — zakon. A da se planeta nanovo zapali mladošću treba je zapaliti vatrom, treba je gurnuti sa ravnog drumu evolucije: to će biti revolucija.

Neka se taj plamen i ohladi sutra, prekosutra (u „Knjizi Postanja“ — dani su godine, vekovi). Ali neko mora videti to još danas i još danas jerećki govoriti o sutrašnjem danu. Jerećki su — jedini (gorak) lek od entropije čovekove misli.

Eksplodije su neugodne stvari. Zato jerećke koji izazivaju eksplozije pravično uništavaju ognjem, sekirom, rečju. Za svako danas, za svaku evoluciju, za teški, lagani, korisni, najkorisniji, graditeljski, korralni rad — jerećki su štetni: oni neproračunato, glupo uskaču iz danas u sutra, oni su — romantici. Babefu su 1797 godine pravično odrubili glavu: on je preskočio čitavih stopedest godina. Pravično seku glavu i jerećkoj književnosti koja drsko ustaje protiv dogme: ta književnost je štetna.

Ali — štetna književnost je korisnija od korisne: jer je ona anti-entropična, ona je sredstvo za borbu protiv zakrećavanja, skleroze, kore, mahovine, mira. Ona je utopistična, apsurdna — kao Babef 1797

godine: ona je u pravu kroz stopedest godina.

Organska hemija je već zbrisala crtu između žive i mrtve materije. Pogrešno je deliti ljude na mrtve i na žive; postoje ljudi živi-mrtvi i živi-živi. Živi-mrtvi takodru pišu, idu, govore, rade. Ali oni ne greše, bez pogreške rade i mašine, ali one izrađuju samo mrtve stvari. Živi-živi su u greškama, u traženjima, u pitanjima, u mukama.

Tako isto i ovo što mi pišemo: ono može da ide i da govori, ali ono može biti takodre ili živo-mrtvo ili živo-živo. Istinski živo traži odgovore na apsurdna „detinjska“ pitanja, ne zastajući ni pred kim. Pa neka su odgovori netačni, neka je filozofija pogrešna, pogreške vrede više nego istine: istina je mašinska, pogreška živa, istina umiruje, pogreška uznemirava. Pa neka su odgovori čak sasvim nemogući — tam bolje: mozgovi će se zanimati tim odgovorima na stavljena pitanja — to je privilegija mrtva koja su udešeni po principu govored buraga, da vare preživanu hranu.

Novi oblik nije za sve razumljiv, mnogima je težak? Moguće. Obično, banalno — razume se — prošije je, prištine, zgodnije. Veoma je prost Euklidov svet i veoma težak Ajnštajnov — pa ipek je već nemoguće vratiti se natrag na Euklida. Nijedna revolucija, nijedna jeres — nisu (Nastavak na 5 str.)

anri lefevr

marksističkoj estatici

Apsurdno je tražiti u delima prošlosti ili u savremenim delima ilustraciju neke ideologije. Besmisleno je pokušavati da se odredi direktan prelaz ideologije u umetničko delo. U prošlosti često je bilo da su krajnje konfuzne ideologije bile vrlo moćne i da su delovale u oblasti estetike. Moglo bi se čak reći da tu postoji neka vrsta zakona i proporcije: ideologija umetnika bila je utoliko plodnija ukoliko je, kada se uporedi sa ideologijama filozofski obrađenim, bila nejasnija. Prenosenje onoga što je ideološko u oblasti umetnosti, ne može da se vrši direktno...

Za izučavanje razvoja umetnosti marksizam uvodi najelastičniji metod koji je najviše u stanju da uzme u obzir sve aspekte umetničkog dela. Kad se ono odvoji od uslova u kojima je rođeno; njegove uslove, njegov unutarnji život, njegov istorijski život. Marksistički metod je u stanju da uzme u obzir sve objektivne i subjektivne elemente koji spadaju u delo i u njegov život. To je dijalektički metod.

Marksizam ne daje samo metod. On daje, takođe, i osnovne pojmove i shvatanja. Ovi osnovni pojmovi ili shvatanja

se često zaboravljaju, jer se nalaze u Marksovima delima iz mladosti, u delima oko kojih su vođene velike diskusije koje nikada nisu okončane i koje stalno iskrivavaju.

Jedino mi se marksistička teorija umetnosti, tj. primenjanje marksističkog metoda na razvoj umetnosti, čini danas, sposobnom da stvori povezanu estetiku...

Mislim da je marksistička estetika analogna teoriji saznanja. Teorija saznanja proučava razvoj nauke i ne pretenduje da daje pravila naučnicima. Naprotiv, ona proučava otkrića naučnika. Isto tako, marksistička teorija umetnosti proučava razvoj umetnosti. Ona se ne svodi na istoriju umetnosti. I kao što teorija saznanja oslobađa iz istorije saznanja kategorije (zakon, fenomen, suština, itd.), isto tako teorija umetnosti oslobađa estetske kategorije: lepo, zanimljivo, uzvišeno, neobično, privlačno itd. Drugim rečima: marksistička estetika postoji, ali ne postoji marksistička umetnost. Sam pojam „marksističke umetnosti“ je antidijalektička monstroznost koja je inkompetibilna sa samim marksističkim metodom. Ja, uostalom, verujem da će biti više marksističkih estetica.

Jedini kriterijum živog dela je sam život. Gde je tu život? Sta uzbuđuje ljude? Gde je totalna sadržina, kakva je ona? Kritičar može osetiti tu totalnu sadržinu, i postaviti sebi pitanje da li delo odgovara onome što je htelo da izrazi, ili onome što je moglo da izrazi. Ja mislim da je to najdublji kriterijum a koje je, uostalom, i najteže prameniti. Što se tiče čisto estetske ocene, ona ističe mnogobrojne uzore. Kriterijumi se diferenciraju, umnožavaju se, prema kritičarima. U svakom slučaju, čini mi se da oni uvek treba da budu mnogostruki i polivalentni, i da se kritičar i umetnik istovremeno paralizuju, ako se traži jedinstven kriterijum. Pitanje treba razvijati od početne razlike političkog i estetskog kriterijuma: njihovo brkaje zameriti je sve probleme...

Sta je dekadentno? Sta nije dekadentno? To će se znati kroz jedan ili dva veka. Nama je to vrlo teško reći. Dela koja su u Francuskoj ocenjena kao dekadentna, pokazala su da su bila duboka. Ja mislim, naprimer, na delo francuskog romansijera Francois Morijaka...

Postoje progresivna umetnička dela. Postoje revolucionarna umetnička dela. A postoje i umetnička dela velike vrednosti, velika umetnička dela, koja se ne mogu klasirati kao progresivna i revolucionarna, sem da se uključe u ukupnost umetničkog razvoja, shvaćenog kao izraz opšteg razvoja čovečanstva...

Ivo-Lola Ribar

pisma

Najdraža, jedina moja!

Pišući ovo pismo ja se pouzdano nadam — optimista sam, kao i uvek! — da te ono nikada neće stići već da ćemo se nas dvoje videti i uvek ostati zajedno. Jer, ovo pismo je zato i pisano.

U ovom trenutku, kada polazimo u poslednju, odlučnu etapu boja od koga zavisi, pored svega ostalog, i naša lična budućnost i sreća, — želim da ti kažem nekoliko prostih i jednostavnih stvari.

U mom životu postoje samo dve stvari: moja služba našem svetom cilju i moja ljubav prema tebi, najmilija moja. Našu sreću i život smo hteli, nisimo, kao ni milioni drugih, mogli ostvariti izolovano, već samo preko naše borbe i naše pobeđe. I zato su te dve stvari u suštini, u meni samom, jedna.

Znaj, dušo, da si ti jedina koju sam voleo i koju volim. Sanjao sam i sanjam o našoj zajedničkoj sreći — onakvoj kakvu smo želeli, o sreći dostojnoj slobodnih ljudi. To je jedina prava sreća, jedina koju treba želiti.

Ako primiš ovo pismo — ako dakle, ja ne doživim taj veliki čas, nemoj mnogo tugovati, najdraža! U svetu u kome budeš tada živeći, naći ćeš, uvek živ, najbolji deo mene samog i svu moju ljubav prema tebi.

Za tebe sam siguran da će tvoj put biti pravi i onakav kakav mora da bude. Na njemu, na putu života, naći ćeš i osvetu i sreću.

Mnogo, mnogo te volim, jedina moja! I želim da nikad ne dobiješ ovo pismo, već da zajedno s tobom dočekamo veliki čas pobeđe. Želim da te svojom ljubavi učinim onako srećnom kao što to zaslužuješ."

* Ovo pismo je Lola pred odlazak u rat napisao svojoj devojci Slobodi Trajković, studentkinji Beogradskog univerziteta. Nije htelo da se pismo Slobodi odmah preda, nego ga je ostavio u amanet kod jednog svog prijatelja i zamolio ga da pismo uruči Slobodi samo ako on pogine.

Ako tražimo u knjigama kopiju života, sve će to uvek morati da bude blede; jer je drugo životno zbiljanje, a drugo umetnost, iako vitalni produkt. Prava umetnost za mene nema veze sa opisivanjem života: to je materijal iz koga dobivamo u isto vreme manje i daleko više od toga. Ja preporučujem subjektivnost Van Goghovih pejzaža realizmu naturalističkih predela...

Kao što je istina da društvo nije stvoreno radi umetnosti, ni umetnost nije „stvorena“ radi društva, ni radi poboljšanja čovekovog životnog standarda. Umetnost je jedna prirodna stia koja je izbila u konfliktu naših instinkata sa realnošću; i ona služi omogućavanju života za njenog stvarca, i poboljšanja životnog položaja za druge. (Naravno, govorim o pravoj umetnosti, koja ima tu životnu tendenciju, a ne o „čistoj bogodanoj“ umetnosti koja ne postoji). Što su ideje klasa ulazile u umetnost, to je prirodno, ukoliko su uticale na ličnost umetnika, svesno ili nesvesno...

pisma iz zatvora

roz luksemburg

Breslau, sredinom prosinca 1917

...Ja sam mirna i vedra kao uvek. Jučer sam dugo ležala i bila budna — sada ne mogu nikako zaspati prije i noći, ne moram već u deset sati leći — onda sanjam o koječemu u mraku. Jučer sam mislila: kako je to čudnovato, da stalno, bez ikakva osobita razloga, živim u nekoj rado-snoj opojenosti. Tako na pr. ležim ovdje u tamnoj ćeliji na kao kamen tvrdoj strunjači, oko mene u kući vlada uobičajena grobna tišina, čovjek se osjeća kao u grobu; kroz prozor se ocrtava na stropu re-fleks svjetiljke, koja čitavu noć gori pred zatvorom! Same se od vremena do vremena izdaleka čuje sasna mliko tut-njava vlaka, koji prolazi, ili sasna blizu ispod prozora ka-šljanje straže, koja u svojim teškim čizmama polagano ko-rača nekoliko koraka, da si razgiba kosti. Pod tim kora-

cima pijesak beznažno škripi. i u tom odzvanjanju sva pustoš i bezizlaznost života u vlačnu tamnu noć. Ovdje ležim mirno, sama, zavijena u mnogostruku crna veća tame, dosade, rop-stva, zime — a pritom mi srce bije od nepojmljive, nepoznate unutarnje radosti, kao da u bli-stavom sunčanom sjaju četam rascvjetanom livadom. U tami se osmjehujem životu, kao da znam neku čarobnu tajnu, koja kažnjava svako zlo i bijednu laž i kroči po samoj svjetlosti i sreći. Pri tome tražim razlog to-mese veselju, ali ne nalazim ništa i opet se moram smijati sama sebi. Mislim da ta tajna nije ništa drugo nego moj ži-vot sam; duboka noćna tama tako je lijepa i meka kao bar-šun, ako je samo ispravno gle-damo. Ako samo znamo isprav-no slušati, tada i škripanje via-

žnog pijeska pod polaganim i teškim koracima straže pjeva također jednu malu lijepu pje-smu o životu. U ovakvim ča-sovima mislim na Vas i htjela bih Vam saopćiti ovaj čarobni ključ, da biste i Vi uvijek u svakoj prilici zapuzali ljepotu i radost života, da biste i Vi žitelji u opojenosti i kao da žitate šarenom livadom. Ne mislim na to, da Vas hranim asketstvom i uobraženim rado-stima. Ja Vam priuštavam sve stvarne čulne radosti. Htjela bih Vam k tome još samo do-tome veselju, ali ne nalazim ništa i opet se moram smijati sama sebi. Mislim da ta tajna nije ništa drugo nego moj ži-vot sam; duboka noćna tama tako je lijepa i meka kao bar-šun, ako je samo ispravno gle-damo. Ako samo znamo isprav-no slušati, tada i škripanje via-

(Prevela Vera Georgijević)

Salvatore Quasimodo

ANNO DOMINI MCMXLVII

Prestali ste lupati u bubanj
Ritmom smrti na svim obzorjima
Za nosilima priljubljenim uz barjake.
Nanositi rane i suze suosjećanja
U porušenim gradovima razvalina nad razvalinom.
I nitko više ne kliče: „Bože moj,
Zašto si me napustio?“ I ne teče više mlijeko
Ni krv iz prsiju probodenih. I sada
Kad ste skrili lopove med magnolije,
Pustite nam dan bez oružja nad travom
Pri žurnu oduce u protjecanju,
Svježeg lišća trstike med kosom,
Dok orlimo ženu što nas ljubi.
Neka ne odjekne hicem pred noć
Ura zamačenja. Jedan dan, samo
Jedan dan za nas, o gospodari zemlje,
Prije no što se opet poljulja gvožđe i zrak
I jedna nam krotina ne sagori ravno usred čela.

S italijanskog preveo Joja Ricov

frans mazere

sećanje na domovinu

(Nastavak sa 4 str.)

zgodne ni lake. Zato što su to širokovi, to je iđanje glatke evolucione krive linije, a kida-je — rana, bol. Međutim, ranjavati je potrebno: većina ljudi imaju — naslednu spava-jući bolest, a ljudima koji pa-ču od te bolesti (entropije) — ne sme se dozvoliti da spavaju, inače — tu je poslednji sen, smrt.

Od te iste bolesti pate često umetnici, pisci: da siti zaspe u jednom pronađenom i dva-put usavršenom obliku. I ne-maju snage da sami sebi za-dadu ranu, da prestanu da vole ono što su voleli, a iz poznatih soba koje mirišu na lovorovo lišće i s kojima su se odavno srodili — odu u čisto polje i tamo počnu ispočetka.